

the ILO labor standards. ISO also signed an agreement with UNGCO (ILO International Office for Conventions) and with OECD (Organization for Economic Cooperation and Development) with the aim to improve the collaboration concerning the elaboration of the ISO 26000 standard.

The ISO 26000 standard is conceived in what concerns its structure as follows:

Foreword

Introduction

1. Scope/field of application.

2. Terms and Definitions.

3. Understanding social responsibility.

4. Social responsibility principles.

5. Acknowledgement of all parts interested in social responsibility and engagement.

6. Guidelines regarding basic topics of social responsibility.

7. Guidelines regarding integrating the social responsibility in the entire organization.

Annex A – Examples of voluntary initiatives and tools for social responsibility.

Annex B – abbreviated terms

Bibliography.

The guidelines provided for these sections are intended to be clear and comprehensible even for non-specialists.

In conclusion we can say that a company irrespective of the size of production factors, labour force used or the profile of its activity, must take into account the responsibilities which are a result of the relations that are defining during the functioning of the respective organization, reported to the customers' and employers' needs and the power to involve in everything that regards the society. It depends on an external medium with which it has close ties (material, financial, technological or human) and that it influences in a certain way.

BIBLIOGRAPHY

1. Berle G. A. The Modern Corporation and Private Property / Berle G. A., Means, G. – New York : Commerce Charing House, 1932. – 234 p.
2. Friedman M. A Friedman Doctrine: The Social Responsibility of Business Is to Increase Its Profits / Friedman M. // Times Magazines. – 1970. – September 13. – P. 28.
3. Olasky M. Public relations versus Private Enterprise: An Enlightening Story which Raises Some Basic Questions / Olasky M. // Public Relations Quarterly. – 1985–1986. – № 30 (4). – P. 13.

УДК 330.338.24.021.8

АМБІВАЛЕНТНІСТЬ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН І ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА

В. В. Похилюк, кандидат економічних наук

*Любов і ненависть киплять в душі моїй.
Мабуть, чому? ти запитаси – я не знаю.
Але силу цих двох пристрастей
У собі я відчуваю і серцем всім страждаю...
(древньоримський поет Катулл, I ст. до н. е.)*

Як сам термін «економічна безпека», що вперше з'явився у 70-ті рр. ХХ ст., так і розвиток теоретичних досліджень навколо цього поняття швидко охопили всі сфери знань. Це теоретичне поняття достатньо швидко набу-

ло поширення в розвинених капіталістичних країнах. Саме тоді, відстоюючи реалістичну оцінку міжнародного стану, представники перш за все країн Західної Європи, виступили за використання економічних методів забез-

печення національної безпеки. Одним із головних завдань економічної безпеки є збереження і зміцнення країни у світовій економічній системі. Більшість науковців схиляються до того, що економічна безпека – це загальнонаціональний комплекс заходів, спрямованих на стійкий постійний розвиток і вдосконалення економіки країни, який обов'язково припускає соціально-політичну стабільність і самостійність держави, а також механізм протидії зовнішнім і внутрішнім загрозам.

Процеси гарантування економічної безпеки постійно перебувають у центрі уваги науковців. Але в більшості випадків вони досліджують лише окремі питання проблеми, насамперед пов'язані із формуванням базових засад забезпечення економічної безпеки, визначенням системи економічних інтересів і пріоритетів розвитку, формуванням окремих заходів стосовно управління безпекою. Серед вітчизняних і зарубіжних авторів, праці яких присвячені зазначеним питанням, варто відмітити таких науковців: І. Ф. Бінько, В. М. Гейця, Б. В. Губського, Б. М. Данилишина, Г. Ю. Дарнопиха, М. М. Єрмошенка, В. Кейбла, Л. Кістерського, О. Ю. Кононенко, Е. Д. Кормишкіна, В. О. Косєвцова, А. С. Лицького, В. І. Мунтіяна, Е. А. Олейникова, М. А. Павловського, Г. Пастернак-Таранушенка, А. В. Степаненка, А. І. Сухорукова, А. М. Федорищеву, Л. Г. Чернюк, С. Шенфілда, В. Т. Шлемка.

Проблеми реалізації стратегії економічної безпеки країни, забезпечення захисту національних інтересів у найважливіших сферах економіки набувають великого значення, привертають до себе пильну увагу політичних діячів, учених, найширших верств населення. Актуальність цих проблем викликана масштабами загроз і реальними збитками, завданими економічній безпеці країни унаслідок безпрецедентної народногосподарської кризи першого десятиліття ХХІ ст., яка за своєю глибиною і тривалістю набагато перевершила Велику депресію всього капіталістичного світу протягом 1926–1933 рр.

Проїшовши через горнило, найтяжчої за всі роки існування капіталізму кризи, держсекретар США У. Крістофер, аналізуючи цей

період, стверджував, що основними завданнями на даному етапі економічного розвитку є зміцнення економічної безпеки країни, підтримка демократії і дотримання прав людини. Ключовими моментами в забезпеченні економічної безпеки є підвищення конкурентоспроможності національних товарів на внутрішньому та зовнішньому ринках, скорочення залежності країни від іноземних позик і зміцнення її можливостей виконувати міжнародні зобов'язання в торговельно-економічних і інших областях [1, с. 34].

У більшості наукових праць, дисертаційних дослідженнях автори посилаються саме на вищезгадані аргументи щодо досягнення рівня економічної безпеки, та на превеликий жаль сучасні реалії стверджують, що такі фактори не є вирішальними у дотриманні рівня економічної безпеки. Підтвердженням цього є пряма невідповідність між економічним станом України та результатами вибору українського народу 28 жовтня 2012 р. Адже не прямі економічні відносини, як про це твердила рання класична школа, а соціально-психологічний стан людей, об'єднання їх за своїми поглядами, сформовані інститути роблять вибір вирішальним.

Інституціоналізм – напрям в економічній думці, що становить головний акцент на аналізі інститутів. Інститути слід розуміти як правила і принципи поведінки («правила гри»), якими керуються люди у своїх діях.

Історично першою школою інституціоналізму був старий інституціоналізм, його також нерідко називають американським інституціоналізмом. Старий інституціоналізм відрізняють такі характеристики:

- господарюючі суб'єкти інституціоналісти трактують не як визначальні фактори цільової функції, а як різні об'єднання, що сформовані за звичками, сформованими правилами поведінки та соціальними нормами;
- дії окремо узятих суб'єктів переважно зумовлюються ситуацією в економіці в цілому, а не навпаки, а їх цілі та переваги формує суспільство;
- основне завдання економічної науки зводиться до розуміння функціонування господарства, а не до прогнозу і передбачення.

• інституціоналізм заперечує підхід до економіки як до механічно врівноваженої системи і трактування економіки як еволюціонуючої системи, керованої процесами, що мають кумулятивний характер. Старі інституціоналісти виходили тут із запропонованого Т. Вебленом принципу «кумулятивної причинності», згідно з яким економічний розвиток характеризується причинною взаємодією різних економічних феноменів, що підсилюють один одного, – прихильним ставленням до державного втручання в ринкову економіку.

Інституціоналізм досить неоднорідний, тому для його повного розуміння слід проаналізувати переконання кожного з інститутів. У даному дослідженні ми встановили залежність інституту амбівалентності та забезпечення належного рівня економічної безпеки.

Амбівалентність є подвійне, суперечливе ставлення людини до якого-небудь об'єкта, що характеризується одночасною спрямованістю на один і той же об'єкт протилежних імпульсів. Деякі психологи, прагнучи збагатити свій професійний лексикон, часом використовують цей термін не виправдано широко – для позначення всяких неоднозначних відчуттів і спонукань. Даним терміном визначаються не просто змішані відчуття і спонукання до дії, а глибоко суперечливі, і не лише відчуття і дії, які випробовуються поперемінно, а практично одночасно.

Амбівалентність виявляється в основних видах людської діяльності: праці і творчості. Вона заснована на існуванні двох типів соціокультурного буття індивіда: патерналістському й автономному (ліберальному).

Очевидно, що в ряді випадків таке використання терміна цілком виражає економічний неадекватний стан особи. Наприклад, ставлення людей до грошей можна визначити як відношення амбівалентності – багато хто декларативно вважає гроші злом і в той же час прагне володіти ними. Французький письменник і філософ Франсуа VI де Ларошфуко писав: «Багато хто зневажає життєві блага, але мало хто здатний ними поділитися» [8].

Політика постійного дрейфу на Захід, що проводить Україна з метою отримання гарантій безпеки та зменшення рівня залежності від

Росії, найближчим часом приведе до вироблення моделі відносин «Захід + Україна», в рамках якої Україну варто розглядати як самостійного гравця. При цьому варто, щоб Україна за певних обставин не перетворилася на буфер між Заходом і Росією.

На наш погляд, пріоритетом для України в даний час повинна стати політика збалансованої співпраці із Заходом і Сходом з метою отримання максимальних переваг для власного економічного розвитку, не допускаючи при цьому утиску чиїх-небудь інтересів. У рівній мірі позитивно могли б відобразитися на економіці й політиці країни та тісніша інтеграція в структури СНД, і розширення співпраці з Росією, і залучення західних інвестицій. Очевидно, що перспективи розвитку української економіки все-таки безпосередньо пов'язані з переходом російсько-українських відносин на якісно новий рівень. У разі успішного подолання внутрішніх економічних труднощів і зваженої зовнішньої політики, що відповідає інтересам двох країн, Росія і Україна неминує підійдуть до об'єктивної необхідності тіснішої економічної інтеграції, як це було в Європі після утворення ЄЕС. Нова якість економічного співробітництва означатиме не односторонню або взаємну залежність, а в першу чергу обопільну зацікавленість у спільній діяльності. Росії варто подолати зовнішню амбівалентність, зверхність, уникати тиску та критики політики України, а Україні в той же час варто тісніше будувати стосунки з країнами СНД. Разом з тим не можна не констатувати, що не все залежить від позиції українського керівництва і волі українського народу. Чи стане Україна мостом, який зв'яже Захід і Схід, або ж їй доведеться вибирати, по якій її межі – західній або східній – пройде лінія нового геополітичного протистояння, це залежить від того, як розвиватиметься світова спільнота в цілому. Чи піде вона по шляху нової конфронтації і безкарного використання незбалансованої сили або ж будуть знайдені нові, ефективніші механізми справедливого регулювання міжнародних відносин.

Очевидно, що тільки на шляху тісної взаємодії, а не протистояння та амбівалентності відносин, лише спільними зусиллями можуть

бути успішно подолані кризові явища в економіці цих країн і вирішені складні зовнішньополітичні завдання.

Соціально-економічна безпека держави залежить, у першу чергу від здатності суспільства ефективно управляти роботою продуктивних сил і соціальними процесами. Втрата управління суспільством, продуктивними силами завжди приводила до великих потрясінь і втрати безпеки не тільки для цих держав, але і до дестабілізації ситуації в усьому світі.

Амбівалентність соціально-економічної позиції підприємництва, його суперечність повною мірою віддзеркалилась у боротьбі ідей. З одного боку, на значущість дисфункціональної ролі капіталістичного підприємництва звертав увагу К. Маркс. З іншого боку, в працях цілого ряду учених – А. Маршалла, Й. Шумпетера, Ст. Зомбарта, М. Вебера, а також у попередні періоди – Р. Кантільона, А. Сміта, Ж. Б. Сея, Дж. Ст. Мілля – пов'язаний розвиток концепцій про його позитивно-функціональну роль.

З погляду К. Маркса, особливість підприємця як активного суб'єкта капіталістичного виробництва полягає не в тому, що він є фігурою, принципово відмінною від власника інвестованого капіталу, а в тому, що він поєднує в собі персонально капіталіста та працівника. Підприємець постає як подвійна, внутрішньо суперечлива фігура. Він є суб'єктом відчуження-привласнення додаткової вартості, тобто реалізує певну функцію у системі суспільного розподілу праці. В той же час він виступає і суб'єктом організації праці та управління підприємством, тобто реалізує одну з господарсько-організаційних функцій. Ця друга сторона підприємництва не так важлива у визначенні суті підприємця і його ролі у процесі формування вартості [1].

Передвиборні компанії і монолози політиків і економістів у засобах масової інформації сьогодні лише підмінюють вирішення питання про формування економічної безпеки країни в умовах політичного протистояння та поглиблення і впливу факторів інституту амбівалентності.

Обраний до Верховної Ради підприємець, склавши присягу і поставивши підпис про те, що він не має права займатися підприємниць-

кою діяльністю, не перестає бути таким. Передавши управління майном іншій особі, підприємець, знаходячись на «царевій службі», продовжує турбуватися про власне виробництво. Тому чи назвете ви його «тушкою», а чи тим, що залишилося від тушки, тобто «шкурою», він залишається формувати інститут амбівалентності. Амбівалентність влади проявляється і у роздвоєнні на провладну більшість і опозицію, адже за будь-яких умов – це влада, але відмінність цих частин у тому, що одні безпосередньо володіють ресурсами країни, а інші за це борються.

Опозиція – це не дань моді демократії. Вона повинна виконувати найважливішу роль у розв'язанні дійсних помилок і прорахунків виконавчої влади. Таким чином, вона або змушує виконавчу владу виправляти свої помилки і ухвалювати рішення, що відповідають безпеці розвитку суспільства, або вона подальшому цивілізовано приходить до влади і змінює політику держави на ефективнішу. Але для того, щоб виконати таку роль, опозиція повинна сама мати ефективний механізм пошуку і виявлення дійсних причин хвороби суспільства. Проте наша опозиція, як і виконавча влада, не має ефективних механізмів конкурентної боротьби. В результаті вона основні свої зусилля витрачає на дискредитацію виконавчої влади, як усередині країни, так і за кордоном і донесення до громадськості негативних наслідків реформ, які проводить влада. Тільки тому опозиція не змогла перемогти на виборах, оскільки не змогла донести до суспільства дійсних причин хвороби економіки й ефективних шляхів їх усунення. Звідси відповідь на критику з минулих президентських виборів, минулих помилок опозиції. Коли опозиція була при владі, і не відхрестилася від власних прорахунків і помилок, то її прорахунки виявилися сильнішими, ніж її критика нинішньої виконавчої влади.

Опозиція, що не має ефективних механізмів відбору рішень, також є загрозою безпеці країни. Вона здатна лише дестабілізувати ситуацію в боротьбі за владу у країні, а прийшовши до влади, не зможе ухвалити правильних рішень. Ознакою нинішнього часу є поширення опозицією чуток про падіння курсу

національної валюти, прийдешню кризу яка має привести до дефолту і т. д.

«Прошу припинити безпідставні виступи і заяви на тему дефолту в Україні. Ситуація досить складна, але не складніше за ситуацію в системі державних фінансів України в 2008 р., або поточній ситуації в Греції, Румунії або Іспанії», – заявив Голова Держказначейства С. Харченко.

За його словами, обсяг засобів на рахунках казначейства є достатнім. 10 млрд грн на рахунках казначейства є надійним протектором від негативного впливу не тільки внутрішніх, але й зовнішніх чинників. Критика лунає від новообраного депутата Верховної Ради В. Пинзеника, який уже декілька разів побував при владі і стільки ж в опозиції, при цьому він не говорив, хто загнав країну в ці борги, пригадується, він подав у відставку в Уряді Юлії Тимошенко з цієї причини, яку й наразі говорить, отже, прояв інститут амбівалентності владних структур спостерігається знизу доверху.

Влада, таким чином, є складним механізмом тотального соціального спілкування, який регулює відносини між тими, хто управляє і керованими, перші з яких отримують потенційно символічну владу над іншими, хоча останні також володіють символічним капіталом, впливаючи і тиснучи знизу на тих, що володарюють. У політичній теорії поняття «вплив» і «влада» і їх співвідношення ще в 40-ві рр. ХХ ст. розробив Р. Лассуелл. Він розглядає їх як співвідносні категорії, виводячи і визначаючи цю пару понять один через одного, оскільки в дійсному житті партії і групи тиску активно впливають знизу на органи державної влади з тим, щоб встановити над ними контроль, тоді як і керівники держави використовують владні повноваження для того, щоб регулювати на свою користь хід партійної

боротьби і контролювати процес тиску різних соціальних груп. Такі достатньо складні взаємини між владарюванням керівників і тиском керованих склалися в ході тривалого соціального спілкування між ними, породжуючи регулятивні механізми публічної влади.

ЛІТЕРАТУРА

1. Афонцев С. И. Национальная экономическая безопасность: на пути к теоретическому консенсусу / Афонцев С. И. // *Мировая экономика и международные отношения*. – 2002. – № 10. – С. 30–39.
2. Геєць В. М. Економічні реформи в Україні: моделі, реалії та уроки / Геєць В. М. // *Банківська справа*. – 1996. – № 4. – С. 26–34.
3. Губський Б. В. Внутрішні та зовнішні фактори економічної безпеки України / Губський Б. В. // *Стратегічна панорама*. – 2000. – № 1–2. – С. 77–78.
4. Косевцов В. О. Національна безпека України: теорія, реальність, прогноз / Косевцов В. О. – К. : [б. в.], 2000. – 78 с.
5. Національна програма забезпечення економічної безпеки в контексті стратегії соціально-економічного розвитку України. – К. : РНБО України, 2001. – 121 с.
6. Мунтіян В. І. Економічна безпека України / Мунтіян В. І. – К. : КВІЦ, 1999. – 463 с.
7. Разумовская М. В. Жизнь и творчество Франсуа де Ларошфуко. Франсуа де Ларошфуко – Галантный философ / Разумовская М. В. // *Вокруг света*. – 2003. – № 5. – С. 41–57.
8. Степаненко А. В. Економічна безпека України / Степаненко А. В., Герасимов М. І. // *Регіональна економіка*. – 2002. – № 2. – С. 39–54.
9. Сундук А. М. Система індикаторів оцінки економічної безпеки України та її регіонів / Сундук А. М. // *Продуктивні сили і регіональна економіка* : зб. наук. пр. : у 2 ч. – К. : РВПС України НАН України, 2003. – Ч. I. – С. 213–221.